

HRVATSKO KAZALIŠTE U PEČUHU

I.

Proces utemeljenja Hrvatskoga kazališta u Pečuhu, jedine profesionalne hrvatske kazališne institucije izvan granica Hrvatske,¹ osim kazališta u Bosni i Hercegovini, koja već četvrtinu stoljeća djeluje pretežito u prostoru u Aninoj ulici br. 17 u Pečuhu, ponajprije je vezan za ime Antuna Vidakovića.² Taj vrsni mađarsko-hrvatski koreograf čiji će početak umjetničke afirmacije obilježiti suradnja u Budimpešti s ponajboljim mađarskim koreografom u dvadesetom stoljeću, Antunom Kričkovićem, a nastaviti se dolaskom u Pečuh početkom sedamdesetih godina i radom unutar Folklornog ansambla Baranja, odnosno suradnjom s koreografom Imrom Eckom, utemeljiteljem Pečuškoga baletnog ansambla Soprianae (1961.–1966.), osamdesetih godina počinje osmišljavati formiranje profesionalne hrvatske kazališne družine u Pečuhu. Iako sredinom osamdesetih profesionalno izrazito aktivan, kao koreograf Ljetnoga kazališta u Pečuhu, predavač na umjetničkoj srednjoj školi u Pečuhu, voditelj i koreograf Folklornog ansambla Baranja, Vidaković 1985. godine inicira postavljanje Krležina *Kraljeva* na scenu Ljetnoga kazališta, na Tekiji u Pečuhu. Redatelj László Bagossy, ravnatelj Ljetnoga kazališta u

¹ Rad je napisan u sklopu znanstvenoga projekta *Politike identiteta i hrvatska drama od 1990. do 2016.* koji financira Hrvatska zaklada za znanost (broj projekta: IP-2016-06-4316, voditelj projekta: prof. dr. sc. Zlatko Kramarić).

² Antun Vidaković (Sentivan, 28. studeni 1947. – Pečuh, 9. prosinac 2015.) gimnaziju je završio u Budimpešti, a visoku školu u Pečuhu. Od 1971. do 1993. bio je voditelj i koreograf Folklornog ansambla Baranja. Sakupljao je pučku građu i postavio na pozornicu niz koreografija iz plesne baštine južnih Slavena u Mađarskoj. Od 1982. do 1994. u pečuškoj Umjetničkoj gimnaziji djeluje kao predavač plesa, istodobno je stalni koreograf Pečuških ljetnih igara i pečuškoga Malog kazališta. Godine 1992. utemeljuje Hrvatsko kazalište u Pečuhu čiji je umjetnički ravnatelj od 1995. godine. U prosincu 2009. odlazi u mirovinu s mjesta ravnatelja pečuškoga Hrvatskog kazališta. Nositelj je brojnih priznanja i nagrada: Srebrnoga križa za zasluge Republike Mađarske, Reda Danice Hrvatske s likom Marka Marulića, ordena Viteškog križa Republike Mađarske i dr. Dobitnik je i nagrade “Harangozó Gyula” 2013. godine.

Pečuhu, prihvaća Vidakovićevu ideju te iste godine režira *Kraljevo* na mađarskom jeziku. Tom prigodom i plesači iz Folklornog ansambla Baranja dobivaju uloge u predstavi te izgovaraju nekolicinu replika na hrvatskom jeziku. Tada i nastaje Vidakovićeva zamisao o postavljanju Krležina *Kraljeva* na profesionalnu pečušku scenu i na hrvatskom jeziku kao svojevrsnu ekspoziciju u drami o formiranju hrvatskoga profesionalnog kazališta u Pečuhu. Realizacija Vidakovićeve nakane zbilja se čak pet godina nakon začetne ideje, no izrazito spektakularno, kazališno ambijentalno, kompleksno i apsolutno. Dana 27. srpnja 1990. na Otvorenoj pozornici u ulici Káptalan u produkciji Pečuškoga ljetnog kazališta i uz logističku podršku Hrvatskoga narodnog kazališta Osijek, odnosno tadašnjeg intendanta Zvonimira Ivkovića, izvedena je Krležina jednočinka, i ovoga puta u Bagossyjevoj režiji uz Vidakovićeva koreografska rješenja, i na mađarskom i na hrvatskom jeziku. Pozornicom je prodefiliralo oko stotinu i četrdeset izvođača, plesača i glumaca mađarskoga Ljetnog kazališta te mađarskog i osječkoga nacionalnog kazališta koji su u predstavi i nosili značajnije uloge.³ Tada aktualni intendat osječkog kazališta Zvonimir Ivković o premijernoj će izvedbi zapisati: *Dramatika Krležinog kraljevskog sajma uprizorena je u slikovitom dekoru otvorenog prostora oko pozornice i u okružju obližnjih ulica i trgova u kojima su iz povijesne memorije otrgnuti stari običaji i zanati. U gledališnom metežu okolišnog teatra u širokom zamahu bili su brojni statisti odjeveni u šarolike građanske i cirkuske kostime, prodavači kobasica, piva, slastica, sitne keramike, rukotvorina, krotitelji zmija i akrobati. Na kraju predstave koju je označio vatromet boja, blještavilo svjetla, uz naglašene zvučne efekte, pa potom strašnu miste-*

³ Krleža, Miroslav, *Kraljevo*. Vašarski kaos povremeno sa strašnim, misterioznim tišinama. Dramska legenda. Preveo György Spiró. Ljetno kazalište, Pečuh. Pozornica u Káptalan ulici. Premijera: 27. VII. 1990.

Red. Bagossy László. Sc. Bachman Zoltán. Kost. Tresz Zsuzsa. Sc. glazba Kircsi László. Kor. Antun Vidaković.

Uloge: *Janez, sluga kod Pogrebnog zavoda za svečane pogrebe* – Jozo Matorić. *Štiješ, utopljenik* – Valentin Vencel. *Anka, Janezov ideal* – Vlasta Ramljak. *Herkules, Ankin ljubavnik* – Velimir Čokljat. *Madam* – Ela Budić Halas. *Hajnal* – Anita Šmit. *Stella* – Ljiljana Demonja. *Margit* – Kornelija Kočiš. *Lola* – Judit Gömöri. *Jedna djevojka* – Judit Gömöri. *Dacar* – Helmut Heil. *Kumek Šestinčanin* – Augustin Halas. *Pijani kožar, Fakin, Izvikivač* – Gyula Bartus. *Kožareva žena* – Erzsébet Orovica. *Gospodin Blazina, slijepac* – Stipan Đurić. *Gazda Japica* – Béla Stenczer. *Gazdarica* – Erika Keszler. *Prvi gost, Služnik* – Nándor Balla. *Drugi gost* – Jenő Löddör. *Treći gost, kočijaš* – Gábor Kovács. *Turčin, Čarobnjak* – János Mikuli. *Mamica* – Renáta Pászto. *Kočevar, Židov* – András Tóth. *Makedonac, smetljak* – Bognár Attila. *Poslastičar* – Zoltán Csikós. *Kobasičar* – Béla Nyitrai. *Pekarica* – Judit Gömöri. *Konobarica* – Éva Vida. *Malograđanin* – Stanko Lukač. *Mesar* – Mišo Šarošac. *Bogalj* – Agustin Halas. *Planetarica* – Bagossy Laura. *Žene, građani, pjevači, fakini, glasovi* – Tibor Šarošac, Mišo Šarošac, Đuro Šarošac, Stanko Lukač, András Mészáros, János Sáfár, Valéria Farkas, Enikő Pusztai, Vera Šajnović, Andrea Gyarmati, Csaba Lőczy, Đuro Jerant, Jenő Löddör, Nada Belajski, Zoltán Donovál, Renáta Pászto, Erzsébet Orovica, Laura Bagossy, László Háber. *Plesači* – Éva Bálint, József Bognár. Sudjeluje – Folklorni ansambl Baranja. *Orkestar*: Zsófia Bíró, Vjekoslav Filaković, János Sáfár, András Mészáros, Zoltán Szabó, Csaba Csányi, Dervar Franjo, Božanović Tomislav. Izvedeno je ukupno osam predstava.

rioznu tišinu, u raspojasano pučko kolo iz kojeg nema izlaza uključili su se i gledatelji. Oni su u toj nezaboravnoj pečuškoj ljetnoj noći, zajedno s glumcima još dugo vremena, gotovo u transu, izražavali svoj doživljaj predstave koja je, s prijevodom naslova na mađarski jezik, *Szentistvánnapi búcsú – Proštenje na dan sv. Stjepana, podsjećala na prvoga ugarskog kralja među čijim se nasljednicima nalaze zajednički hrvatsko-mađarski vladari.*⁴

Vizualno i auditivno atraktivna, slojevita izvedba koja crpi energiju iz osječkoga i pečuškoga dramskog, glazbenog i plesnog ansambla, ta prva profesionalna hrvatska predstava u Mađarskoj privukla je mnoštvo publika. Tri izvedbe privukle su više tisuća gledatelja, ponajviše pripadnika hrvatske nacionalne manjine u Mađarskoj, što je dodatno motiviralo i ojačalo težnju Antuna Vidakovića za utemeljenjem hrvatske profesionalne scene u Pečuhu. Pritom mu nesebičnu podršku daje mađarski redatelj László Bagossy, koji, i u funkciji ravnatelja Ljetnoga kazališna u Pečuhu, preuzima na sebe većinu produkcijskih i političko-diplomatskih aktivnosti te je uz Vidakovića najzaslužniji za postavljanje dvaju Krležinih *Kraljeva*, na mađarskom 1985., i hrvatskom i mađarskom jeziku 1990. godine. Suradnja Vidaković – Bagossy pri utemeljenju hrvatskog kazališta u Pečuhu nastavlja se na način da devedesetih godina Ljetno kazalište prelazi u stalnu kazališnu zgradu nevelikih dimenzija u Aninoj ulici br. 17 kako bi se komorne predstave ondje mogle igrati tijekom cijele godine te mijenja naziv u Malo kazalište. Početkom 1992. godine Vidaković upućuje zamolbu pečuškim gradskim vijećnicima i predsjedniku kulturnog vijeća Gáboru Csordásu da grad Pečuh službeno deklarira podršku utemeljenju hrvatskog kazališta te da odobreni prijedlog proslijedi nadležnom ministarstvu. Pečuško gradsko vijeće prihvaća Vidakovićevu zamolbu te hrvatsko kazalište započinje djelovati kao odjel u Malom kazalištu. Hrvatsko kazalište u Pečuhu službeno je utemeljeno 8. svibnja 1992., u budimskom kazalištu Várszínház. Umjetnički program pri utemeljenju oblikovan je tako da je u predvorju kazališta, uz recital poezije Zlatka Tomičića naslovljen *Hrvatska ljubavi moja*, u interpretaciji dramskih umjetnika osječkog Hrvatskoga narodnog kazališta Damira Lončara, Darka Milasa i Augustina Halasa, otvorena izložba fotografija Marina Topića o granatiranoj i spaljenoj zgradi osječkog kazališta tijekom srpske agresije na Hrvatsku. Na koncu je izvedena Brešanova *Predstava Hamleta u selu Mrduša Donja* u režiji Lászla Bagossyja i izvedbi ponajprije članova dramskog ansambla osječkog kazališta: Damira Lončara (Bukara), Ljiljane Kričke (Majkača), Darka Milasa (Škoko) i Augustina Halasa (Škunca). Uz Sanju Radmilović iz Zagreba (Anđa), u predstavi sudjeluju i članovi Folklornog ansambla Baranja.⁵

⁴ Zvonimir Ivković, *Kazališne veze Osijeka i Pečuha*, Matica hrvatska – Ogranak Osijek / Hrvatsko kazalište u Pečuhu, Osijek 2012., str. 44-45.

⁵ Usp. Ibid., str. 49-50.

Početno djelovanje Hrvatskog kazališta u sklopu Malog kazališta, zajedno s mađarskim odjelom Malog kazališta bilo je izrazito bremenito. Smjena Bagossyja s mjesta ravnatelja Malog kazališta i postavljanje Jánosa Mikulija, nedostatna financijska sredstva za ispunjenje Vidakovićeva programa koji se sastojao od dvije premijere godišnje uz formiranje i specifične putujuće družine koja bi igrala hrvatske predstave u selima u Mađarskoj s većinskom hrvatskom populacijom, nemogućnost razvijanja Hrvatskog kazališta unutar nefleksibilnoga novog vodstva Malog kazališta te najave pečuškoga gradskog vijeća o mogućnosti ukidanja Malog kazališta, odnosno njegova pripajanja Trećem kazalištu u Pečuhu zbog proračunskog deficita, prijetilo je ukidanju Hrvatskog kazališta netom nakon što je oformljeno. Sukobi su konačno riješeni 1995. godine, kada su svijest o važnosti profesionalnog kazališta na hrvatskom jeziku u Pečuhu iskazali hrvatski intelektualci iz Mađarske Ivica Đurok, Stjepan Filaković, Mišo Balaž, Đuro Franković, Dinko Šokčević i drugi, ali i vodeći mađarski intelektualci i umjetnici poput Zoltána Bachmanna, Jánosa Erdősa, Lászle Bükkösdija i Istvána Sárosija. Malo kazalište doista je spojeno s Trećim kazalištem, no Hrvatsko je kazalište dobilo samostalnost i mogućnost uporabe kazališne zgrade u Aninoj ulici. Od tog trenutka zapravo započinje profesionalizacija pečuškoga hrvatskog kazališta. Financijska konstrukcija izgrađena je uz pomoć državne i gradske subvencije te sponzorskih ugovora. U drugoj polovici devedesetih godina krenulo se u adaptaciju kazališne zgrade i nabavu tehničke opreme te izradu ljetne pozornice u dvorištu zgrade. Uprava kazališta na čelu s ravnateljem Vidakovićem uspostavlja suradnju s Narodnim kazalištem u Pečuhu kao i s nekolicinom kazališnih ustanova u Hrvatskoj, pri čemu će osječko Hrvatsko narodno kazalište zadržati primat pri pružanju potpore pečuškim kolegama sve do danas. Na Ljetnim igrama u organizaciji Hrvatskog kazališta nastupaju brojni mađarski i hrvatski kazališni umjetnici, čime Hrvatsko kazalište postaje važan segment kulturnog života grada Pečuha, a tijekom kazališne sezone pripremaju se i izvode dvije do tri premijere te se s najuspjelijom predstavom na hrvatskom jeziku obilaze ruralne sredine u Mađarskoj s pretežitom hrvatskom populacijom.

Upitan o kvaliteti repertoara u začetnoj fazi kazališta, odnosno o programskoj shemi, Antun Vidaković iskreno će odgovoriti u intervjuu objavljenom u monografiji *Osvajanje kazališta. 10 godina Hrvatskog kazališta u Pečuhu: Smatrali smo da se ne trebamo stidjeti pučkih komada. U odgoju i privlačenju publike to je vrlo važno. Također smo smatrali važnim da pridobijemo najmlađe, to jest djecu. Svake godine imamo na repertoaru dječje komade. Na samom početku bilo je vrlo važno, ali i sada imamo na repertoaru pučke komade, u prvom redu od Antuna Karagića, najistaknutijeg pisca takvih komada u Hrvata u Mađarskoj, a igrali smo i djela Ivana Petreša. Te komade su još naši stariji ljudi igrali na selu, naravno, mi smo ih izvodili na profesionalni način.*

U početku smo najčešće s takvim pučkim komadima obilazili naša naselja, ali smo kao profesionalno kazalište uskoro prešli na izvođenje komedija i to od klasika; više puta smo odigrali Molièrea i ispostavilo se da i te komade vrlo dobro prima naša publika i na selu... Primili smo se obveze prikazivanja jedne ili dvije suvremene hrvatske ili čak mađarske predstave...⁶

Pri početku rada dramski ansambl bio je sastavljen uz pomoć profesionalnih glumaca Joze Matorica, Stipana Đurića i Slavena Vidakovića kao svojevrstne okosnice oko koje se raspoređuju talentirani amateri, pretežito proistekli iz Folklornog ansambla Baranja. Dok u najzahtjevnijim umjetničkim komadima uprava kazališta nerijetko angažira glumce iz Hrvatske: Vlastu Ramljak, Damira Lončara, Velimira Čokljata, Darka Milasa, Slavka Brankova, Senku Bulić, Stanka Lukača, Stojana Matavulja, Krešimira Mikića i mnoge druge. Od redatelja pak, na samom početku Hrvatskom kazalištu priključio se Stjepan Filaković (*Rastatkinja*, *Božićna bajka*, *Čaruga*...), zatim očekivano i *kućni redatelj* László Bagossy, koji svake godine režira barem jednu predstavu, no angažirani su i hrvatski, ali i mađarski redatelji na pojedinačnim kazališnim projektima. Veliku pomoć kazalištu pri odabiru, prevođenju i lektoriranju dramskih tekstova daje i Odsjek za hrvatski jezik i književnost na pečuškom sveučilištu. Za nekolicinu vrijednih prijevoda suvremenih dramskih tekstova s hrvatskog na mađarski jezik, ali i obrnuto, zaslužna je mađarsko-hrvatska umjetnička udruga Csopor(t)-Horda osnovana 1995. godine u malom podravsko-hrvatskom selu Dravljanima. Udruga, čiji je umjetnički voditelj u početku Tahir Mujičić, u koprodukciji je s Hrvatskim kazalištem organizirala mnoštvo kulturnih programa, od kazališnih predstava do likovnih izložbi koje su upriličene ne samo u Aninoj ulici, već i u drugim pečuškim galerijama, ali i u Budimpešti, Sentandriji, Zagrebu, Šibeniku... Likovna je suradnja rezultirala otvaranjem Galerije Csopor(t)-Horda u zgradi kazališta koja danas, a uz pomoć brojnih izložbi recentnih europskih likovnih umjetnika, uživa međunarodnu prepoznatljivost i gotovo kulturni karakter.

Dopuniti uvodno poglavlje dodatnim informacijama o začetku i prvom desetljeću rada Hrvatskog kazališta u Pečuhu svakako je moguće uz konzultaciju knjiga i članaka napisanih rukom ponajprije Zvonimira Ivkovića,⁷ a tada i Vlaste Ramljak,⁸ Antuna

⁶ Razgovor s Antunom Vidakovićem, U: *Osvajanje kazališta. 10 godina Hrvatskog kazališta u Pečuhu*, Ur. Dinko Šokčević, Hrvatsko kazalište u Pečuhu, Pečuh 2002., str. 12-13.

⁷ Zvonimir Ivković, *Kazališne veze Osijeka i Pečuha*, Matica hrvatska – Ogranak Osijek / Hrvatsko kazalište u Pečuhu, Osijek 2012., 359 str.; Zvonimir Ivković, *Gostovanje Hrvatskog kazališta Pečuh u Osijeku u kontekstu tiskovnih fascinacija, Krležini dani u Osijeku 2008. Tekst, podtekst i intertekst u hrvatskoj drami i kazalištu*. Priredio B. Hećimović, Zavod za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe HAZU, Odsjek za povijest hrvatskog kazališta / Hrvatsko narodno kazalište u Osijeku / Filozofski fakultet Osijek, Zagreb / Osijek 2009., str. 252-262.

⁸ Vlasta Ramljak, *Veze kazališnog Osijeka i kazališnog Pečuha od 1940 godine do najživlje suvremenosti*, Književna revija, br. 3-4, Matica hrvatska – Ogranak Osijek, Osijek 2007., str. 119-155.

Vidakovića,⁹ Slavena Vidakovića,¹⁰ Dinka Šokčevića,¹¹ Bagossy Lászla,¹² Stipana Filakovića ml.¹³ i dr.

II.

Nakon presudnog za utemeljenje Hrvatskog kazališta u Pečuhu, produkcijski vrlo zahtjevnog Krležina *Kraljeva* 1990. godine, kazališna uprava odlučuje se za mnogo komornije predstave koje će nakon izvedaba u matičnom kazalištu lako tehnički prilagoditi skromnim zahtjevima kulturnih domova u selima nastanjenim pretežito hrvatskom populacijom. Tako će se proslaviti dan utemeljenja Hrvatskog kazališta u Pečuhu, 8. svibnja 1992., Brešanovom *Predstavom Hamleta u selu Mrđuša Donja* u režiji Lászla Bagossyja, premijerno izvedenom u budimskom kazalištu Várszínház. Brešanova groteskna tragedija u pet slika realizirana je uz pomoć kazališnih umjetnika: scenografa Leventea Bagossyja, kostimografkinje Zsuzse Tresz, scensku glazbu oblikovao je András Hevesi uz izvedbu Orkestra Baranja, dok je kazališni ravnatelj Vidaković bio odgovoran za koreografska rješenja. Glumačka podjela: *Bukara* – Damir Lončar. *Majkača* – Ljiljana Krička. *Škoko* – Darko Milas. *Škunca* – Augustin Halas. *Puljo* – Valentin Venczel. *Anđa* – Sanja Radmilović. *Mačak* – Stanko Lukač. *Šimurina* – Stjepan Đurić. Predstava je odigrana ukupno osam puta, među ostalim i na pozornicama u Pečuhu i Zagrebu. Dalibor Foretić je u prikazu premijerne izvedbe naglasio važnost utemeljenja estetski promišljenije i relevantnije hrvatske kulturne ustanove u Mađarskoj u odnosu na rasprostranjeno i ustaljeno njegovanje isključivo folklornih sadržaja unutar hrvatske zajednice u Mađarskoj: ... *pečuško Hrvatsko kazalište svjedoči o gotovo kopernikanskom obratu u kulturnom životu naše manjine u Mađarskoj: ona se više ne zadovoljava samo urođeničkim njegovanjem vlastitog folkloru, pa je formiranje teatra dokaz ne samo njezine probuđene samosvijesti, već i više duhovne razine njenih kulturnih potreba.*¹⁴

Kazalište u Pečuhu 20. studenog 1992. premijerno izvodi *Božićnu bajku* Mate Matišića izrađenu prema motivima drame Petera Turrinija *Josef und Maria*, a u režiji

⁹ Razgovor s Antunom Vidakovićem (intervju), u: *Osvajanje kazališta. 10 godina Hrvatskog kazališta u Pečuhu*, Hrvatsko kazalište u Pečuhu, Pečuh 2002., str. 5-16.

¹⁰ *Dvojezični glumac. Razgovor sa Slavenom Vidakovićem, ravnateljem Hrvatskog kazališta u Pečuhu* (intervju), u: *Dva jezika, dvije kulture – jedno kazalište. Dvadeset godina Hrvatskog kazališta Pečuh*, Hrvatsko kazalište Pečuh, 2012., str. 10-13.

¹¹ Dinko Šokčević, *Početak i uspon*, u: *Dva jezika, dvije kulture – jedno kazalište. Dvadeset godina Hrvatskog kazališta Pečuh*, Hrvatsko kazalište Pečuh, 2012., str. 15-16.

¹² *Sudbonosni susret ostvaren zahvaljujući Antigoni ili mađarsko-hrvatski redatelj László Bagossy stariji* (intervju), u: *Dva jezika, dvije kulture – jedno kazalište. Dvadeset godina Hrvatskog kazališta Pečuh*, Hrvatsko kazalište Pečuh, 2012., str. 17-20.

¹³ Što meni znači HKP? (intervju sa Stjepanom Filakovićem), u: *Dva jezika, dvije kulture – jedno kazalište. Dvadeset godina Hrvatskog kazališta Pečuh*, Hrvatsko kazalište Pečuh, 2012., str. 21-23.

¹⁴ „Danas“, 19. svibnja 1992.

Stipana Filakovića. Scenograf je predstave Levente Bagossy, a scensku je glazbu izradio Mate Matišić. U predstavi igraju Ružica Lorković i Ico Tomljenović. Tom je pak predstavom realizirana Vidakovićeva namisao o formiranju putujućega hrvatskog kazališta u Mađarskoj s obzirom na to da je od ukupno trideset i pet izvedaba, većina gostovanja, i to ponajviše u mađarskim ruralnim sredinama koje nastanjuje hrvatska populacija: Šikloš, Mohač, Vršenda, Olas, Katolj, Kašad, Pogan, Salanta, Semelj, Udvar, Starin, Lukovišće i dr.

Vidakovićeva opredijeljenost pak za pučki igrokaz kao svrhovitu formu pri privlačenju hrvatske manjinske publike u novoutemeljeno kazalište realizirana je postavljanjem *Rastatkinje* Antuna Karagića na pozornicu Hrvatskog kazališta u Pečuhu 9. travnja 1993. u režiji Stipana Filakovića. Koreograf na predstavi bio je Antun Vidaković, scenograf József Bognár, a glazbeno oblikovanje odradio je Vjekoslav Filaković. U predstavi glume: Stanko Lukač, Zorica Kalić, Sanja Radmilović, Ivo Grišnik, Jozo Matoric, Stipan Đurić, András Mészáros, Jelena Kiš Kolar, Eva Polgar, Ivo Grišnik, Đuro i Mišo Šarošac te Đuro Jerant. Poput Matišićeve *Božićene bajke*, predstava je izrazito uspješno odigrana u mnogim mađarskim selima nastanjenim Hrvatima. Redoviti pratitelj začetka jedine profesionalne hrvatske pozornice izvan Hrvatske Dalibor Foretić o premijeri je napisao: *U duhu Josipa Kozarca, Karagić sagledava rasap bunjevačkih sela... tipična je pučka drama, jednostavne radnje, plošnih likova, jasno uočljivih tipova, melodramatskog zapleta i pomalo, možda i svjesno, nedorečenog raspleta, u svemu, u toj konvenciji dramaturški prilično uzorito napisana. Redatelju Stipanu Filakoviću i dramaturgu Katji Bakiji ipak se s pravom učinilo da ta drama u izvornom obliku u današnje vrijeme neće imati onaj učinak kao nekada, pa su želeći istači i danas aktualnu Karagićevu tendenciju, dramu temeljito preradili, unijeli u nju neke satirične i ironične žice, osnažili karakterne crte i dramske, prije svega komične konfrontacije između likova, snažnije naglašavajući i državnu represiju nad seljacima.*¹⁵

U deset kazališnih sezona Hrvatskog kazališta u Pečuhu premijerno je izvedeno tridesetak predstava na hrvatskom jeziku uz nekolicinu iznimnih plesnih produkcija ponajviše u sklopu Ljetnih igara u Aninoj ulici.¹⁶

15. 7. 1993. Ljetna pozornica Tettyje. **Tahir Mujičić – Boris Senker – Zoran Jurančić:** FRITZ I PJEVAČICA (praižvedba). Preveo Orsolya Gállos. Red. Želimir Mesarić.

¹⁵ "Vjesnik", 10. travnja 1993.

¹⁶ U rekonstrukciji repertoara korištene su sljedeće kratice: Red. – redatelj. Dir. – dirigent. Dram. – dramaturgija. Adap. romana – adaptacija romana. Sc. – scenograf. Kost. – kostimograf. Lik. oblikovanje – likovno oblikovanje. Obl. svjetla – oblikovatelj svjetla. Izrada lut. – izrada lutaka. Kor. – koreograf. Struč. suradnik – stručni suradnik. Surad. – suradnik. Sklad. – skladatelj. Gl. – glazba. Sc. glazba – scenska glazba. Gl. pratnja – glazbena pratnja. Asis. asistent. Asis. redatelja – asistent redatelja. Asis. scenografa – asistent scenografa. Asis. kostimografkinje – asistent kostimografkinje. Asis. koreografa – asistent koreografa. Jez. savjetnik – jezični savjetnik. Lek. – Lektor. Prod. – Produkcija.

Dir. András Hevesi. Sc. Zoltán Bachman. Kost. Nóra Cselényi. Kor. Antun Vidaković. Asis. koreografa **Éva Bálint**. Jez. savjetnik Katja Bakija.

13. 12. 1993. Hrvatsko kazalište Pečuh. **Dubravko Jelačić Bužimski**: OSVAJANJE KAZALIŠTA. Red. i dram. Stipan Filaković. Sc. Zsolt Czakó. Kost. Zsuzsa Szabó. Kor. Éva Bálint. Sc. glazba Mate Matišić i Alan Bjelinski.

9. 7. 1994. Ruševine kod Tettyje, Otvorena pozornica. **Ivan Kušan**: ČARUGA. Raspjevani pučki igrokaz s pucanjem i umorstvom. Red. Stipan Filaković. Sc. Zoltán Bachman. Sc. glazba Davor Rocco. Kor. Antun Vidaković.

9. 4. 1995. MUKE GOSPODINA NAŠEGA ISUSA KRISTA. Pasijska igra. Red. Stipan Filaković. Kor. Antun Vidaković. Kost. Laura Bagossy. Izbor glazbe Ladislav Matušek. Izbor teksta Milica Klaić-Tarađija.

2. 5. 1995. Hrvatsko kazalište Pečuh. **Polonca Kovač**: VRTIĆ KOD STARE KOZE. Prevela Ljubica Ostojić. Red., sc. i kost. Zorica Kalić. Maske i rekvizita Erzsébet Várady.

19. 12. 1995. Hrvatsko kazalište Pečuh. **Antun Karagić**: KATICA. Pučki kazališni komad. Red. i sc. László Bagossy. Izbor kostima i sc. glazba Antun Vidaković. Kor. Antun Kričković.

19. 4. 1996. Hrvatsko kazalište Pečuh. Koprodukcija Hrvatsko narodno kazalište u Osijeku i Hrvatsko kazalište Pečuh. **George Tabori**: MEIN KAMPF. Farsa. Preveo Nikica Petrak. Red. László Bagossy. Sc. János Erdős. Kost. Zsuzsa Szabó. Sc. glazba Zoltán Papp.

8. 6. 1996. Hrvatsko kazalište Pečuh. Ljetne igre u Aninoj ulici. **BALET IMREA ECKA**. Gl. S. **Szolokai**: BALADA UŽASA. **Z. Kodály**: SONATA. Red.-kor. Imre Eck. Kost. i sc. Ferenc Katona.

10. 7. 1996. Hrvatsko kazalište Pečuh. Ljetne igre u Aninoj ulici. **László Bükkösdí**: LAKRDIJAŠKE IGRE. Lutkarske erotske igre. Red. László Bükkösdí. Sc., kost. i lutke János Erdős. Sc. glazba: Zoltán Papp. Kor. **Éva Bálint**.

26. 11. 1996. Hrvatsko kazalište Pečuh. **Dale Wasserman – Mitch Leigh**: ČOVJEK IZ MANCHE. Mjuzikl. Preveo Ivo Juriša. Red. László Bagossy. Sc. Zoltán Bachman. Kost. Laura Bagossy. Gl. pratnja Zoltán Papp. Kor. Antun Vidaković. Jez. savjetnik Leona Sabolek.

17. 4. 1997. Hrvatsko kazalište Pečuh. **H. Januszewska**: TIGRIĆ. Preveo Đuro Pa-
vić. Red. Lajos Kós. Kor. **Éva Bálint**. Gl. Zoltán Papp. Kost., sc. i maske Lajos Kós.

2. 5. 1997. Pečuško narodno kazalište. Koprodukcija Narodnog kazališta u Pečuhu i Hrvatskog kazališta Pečuh. **Miro Gavran**: PACIJENT DOKTORA FREUDA. Drama. Prevela Janja Prodán. Red. Tamás Balikó. Sc. Horesnyi Balázs. Kost. Kitty Lauro.

20. 6. 1997. Hrvatsko kazalište Pečuh. Ljetne igre u Aninoj ulici. Plesne produkcije: 7-DNEVNI KONFLIKTI. Kor. Timea Papp. PROŠLOST. Kor. Gábor Hajzer. Gl. Attila Koszits. Dram. Gábor Bánky.

8. 9. 1997. Hrvatsko kazalište Pečuh. **Nikolaj Vasiljevič Gogolj**: LUĐAKOVI ZAPISI. Red. László Bagossy. Sc. i kost. Mejra Mujičić. Dram. Dubravko Jelačić Bužimski. Prod. Karina Čopo.

29. 9. 1997. **Molière**: ŠKRTAC. Red. i sc. László Bagossy. Asis. redatelja Zoltan Gatai. Kost. Laura Bagossy. Lek. Leona Sabolek.

6. 3. 1998. Hrvatsko kazalište Pečuh. **Árpád Göncz**: MAĐARSKA MEDEJA. Drama. (Drama na hrvatskom jeziku). Prevela Acija Alfirević. Red. László Bagossy (Péter Halásztóth). Surad. redatelja Zlatko Filaković. Sc. Zoltán Bachman. Kost. Laura Bagossy. Sc. glazba László Kircsi. Kor. Antun Vidaković.¹⁷

15. 4. 1998. Hrvatsko kazalište Pečuh. **Ivan Petreš**: DVA BILA GAVRANA. Red. László Bagossy. Kor. Antun Kričković. Gl. Vjekoslav Filaković. Kost. Laura Bagossy. Sc. János Erdős. Jez. savjetnica Leona Sabolek.

20. 6. 1998. Hrvatsko kazalište Pečuh. Ljetne igre u Aninoj ulici. ŽARENJE. Plesna produkcija. Kor. Gábor Hajzer. Gl. Attila Koszits.

16. 10. 1998. Hrvatsko kazalište Pečuh. **Baja Bećarac**: LUTKOVNI PANOPTIKUM. Red. Tahir Mujičić. Kor. Éva Bálint. Gl. Miroslav Škoro. Sc. Zoltán Bachman. Kostimi, lutke Tahir Mujičić. Realizacija kostima i lutaka Laura Bagossy, Géza Nagy Kovács. Jez. savjetnik Ernest Barić.

20. 2. 1999. Hrvatsko kazalište Pečuh. **William Shakespeare**: MACBETH. Tragedija. Preveo Josip Torbarina. Red. László Bagossy. Kost. Zsuzsa Tresz. Sc. glazba Levente Bagossy. Sc. govor Tonko Lonza.

26. 2. 1999. Hrvatsko kazalište Pečuh. Koprodukcija Hrvatsko kazalište Pečuh i Kazališta Virovitica. **Ulderiko Donadini**: GOGOLJEVA SMRT / **Dubravko Jelačić Bužimski**: DONADINIJEVA SMRT. Red. Damir Mađarić. Sc. Tomica Hrupelj. Kost. Martina Karla Franić. Sklad. Igor Karlić. Obl. rasvjete Damir Gvojić.

25. 6. 1999. Hrvatsko kazalište Pečuh. Ljetne igre u Aninoj ulici. NISKI LET / DRUKČIJI STRAUSS. Plesna produkcija. Kor. **Gábor** Hajzer, **Ádám** Fejes. Gl. Atilla Koszits.

14. 12. 1999. **Molière**: UMIŠLJENI BOLESNIK. Komedija. Preveo Mladen **Ški-ljan**. Red. i sc. László Bagossy. Kost. Laura Bagossy. Sc. glazba Zoltán Papp. Kor. Éva Bálint. Jez. savjetnik Ernest Barić.¹⁸

31. 5. 2000. Hrvatsko kazalište Pečuh. **Mladen Širola**: DUGONJA, TRBONJA I VIDONJA. Red., sc. Draško Zidar. Asis. redatelja Zoltan Gatai. Jez. savjetnik Ernest Barić.

23. 6. 2000. Hrvatsko kazalište Pečuh. Ljetne igre u Aninoj ulici. LJEPOTICE, VJEŠTICE / SLATKE GODINE. Plesna produkcija. Red. Dóra Uhrík. Kor., sc. Gábor Hajzer. Kost. Edit Hammer. Gl. Attila Koszits.

¹⁷ Istoga dana izvedena je drama i na mađarskom jeziku. U ulozi Medeje alternirale su Vlasta Ramljak (hrvatska verzija) i Dóra Uhrík (mađarska verzija).

¹⁸ 16. 3. 2000. Hrvatsko kazalište Pečuh premijerno izvodi predstavu Katalin Thuróczy: *Nekoć u Saint-Michelu* na mađarskom jeziku u režiji Lászla Bagossyja.

27. 10. 2000. Hrvatsko kazalište Pečuh. **Katalin Thuróczy**: NEKOĆ U SAINT-MICHELU (na hrvatskom jeziku). Red. László Bagossy. Kost. Anna Gyórfy.

27. 1. 2001. Hrvatsko kazalište Pečuh. **Boris Senker**: GLORIANA ILI ELIZABETA & ESSEX, KAZALIŠTE & SEKS. Praizvedba. Red., sc. Robert Raponja. Kost. Zsuzsa Tresz. Sc. glazba Arinka Šegando Blašković. Kor. Éva Bálint.

12. 7. 2001. Hrvatsko kazalište Pečuh. Ljetne igre u Aninoj ulici. ISKUŠENJE. Plesna Produkcija. Kor. i sc. Gábor Hajzer. Dram. Dóra Uhrik. Gl. Attila Koszits. Kost. Edit Hammer.

29. 3. 2001. Hrvatsko kazalište Pečuh. **Don Miguel de Cervantes Saavedra**: ČUDNOVATO GLUMIŠTE. Preveo Milan Šenoa. Red. László Bagossy. Asis. redatelj Zoltan Gatai. Kor. Éva Bálint. Kost. Laura Bagossy. Jez. savjetnik Ernest Barić. Gl. Blaško Bošnjak, Tomo Udvarac, Kornel Kerekes. Realizacija scene Róbert Gajda.¹⁹

12. 1. 2002. Hrvatsko kazalište Pečuh. **Pierre Gripari**: INSPEKTOR PSINA. Red. Pero Mioč. Asis. redatelj Zoltan Gatai. Sc. János Erdős. Kor. Éva Bálint. Kost. Laura Bagossy.²⁰

8. 3. 2002. Hrvatsko kazalište Pečuh. **Julijana Matanović**: ZAŠTO SAM VAM LAGALA. Monodrama. Dramatizacija romana Josip Cvenić. Red. Damir Munitić. Sc., kost. Damir Munitić i kolektiv. Video projekcije Danijel Dozet. Kor. Éva Bálint. Sc. glazba Legen, CD Seljačka buna.

12. 4. 2002. Hrvatsko kazalište Pečuh. **Katalin Thuróczy**: KLOŠARI. Preveo Stjepan Blažetin. Red. László Bagossy. Asis. redatelj Zoltan Gatai. Sc. Gábor Kazinczy. Kost. Laura Bagossy. Gl. Kristóf Wéber. Sc. pokret Éva Bálint. Jez. savjetnik Ernest Barić.²¹

III.²²

Zadržimo se pred zaključak na nekolicini premijera Hrvatskog kazališta u Pečuhu zasnovanih na hrvatskom dramskom tekstu od 2003. godine, odnosno jedanaeste kazališne sezone toga profesionalnoga hrvatskog teatra izvan granica Republike Hrvatske. Od drame u dva čina Matka Sršena pod naslovom *Galop u prošlu budućnost* premijerno

¹⁹ 12. 7. 2001. Hrvatsko kazalište Pečuh premijerno izvodi predstavu Marca Camolettija: *Sretan Rodendan* u režiji Pétera Telihaya na mađarskom jeziku.

²⁰ 27. 1. 2002. Hrvatsko kazalište Pečuh premijerno izvodi predstavu Istvána Sárosija: *Zloduh* na mađarskom jeziku u režiji Sándora N. Szabe.

²¹ Potpunije podatke o predstavama, ponajprije vezane uz glumačke podjele pogledati u: *Osvajanje kazališta. 10 godina Hrvatskog kazališta u Pečuhu*, Ur. Dinko Šokčević, Hrvatsko kazalište u Pečuhu, Pečuh 2002. i Ivković, Zvonimir: *Kazališne veze Osijeka i Pečuha*, Matica hrvatska – Ogranak Osijek / Hrvatsko kazalište u Pečuhu, Osijek 2012.

²² Pojedini odlomci iz završnog poglavlja ovoga članka su prethodno objavljeni u: Trojan, Ivan: *Hrvatski dramski tekst na pozornici Hrvatskog kazališta u Pečuhu od 2003. godine*, Zbornik XI. međunarodni kroatistički znanstveni skup. Stjepan Blažetin, (ur.), Znanstveni zavod Hrvata u Mađarskoj, Pečuh 2013., str. 486-494.

izvedene 28. ožujka 2003. i komediole *Kvaka s vratima* Josipa Cvenića praizvedene u Pečuhu 12. studenog 2003. pa sve do misterija *Porodenje* Rejmonda Kuparea premijerno izvedenog 5. prosinca 2015. kako bismo detektirali i raščlanili temeljne umjetničke smjernice uprave kazališta, programske problematike, svrhe i cilja te hrvatske profesionalne kazališne kuće izvan prostora Republike Hrvatske tijekom cjelovita postojanja.²³ U promatranom razdoblju nakon Sršenova *Galopa u prošlu budućnost*, Hrvatsko kazalište Pečuh premijerno izvodi ili praizvodi dvadesetak izvorno hrvatskih dramskih tekstova ili pak dramtizacija pojedinih hrvatskih proza ili pak poezija. Ta brojka čini gotovo trećinu od ukupnog zbroja realiziranih programa na pozornici Hrvatskog kazališta Pečuh, u što uključujemo i predstave (uglavnom plesne) na ljetnoj pozornici.

Prvi hrvatski dramski tekst u jedanaestoj kazališnoj sezoni Hrvatskog kazališta Pečuh jest drama u dva čina *Galop u prošlu budućnost* hrvatskog redatelja, dramatičara i pjesnika Matka Sršena premijerno izvedena 28. ožujka 2003. Riječ je o svojevrsnoj preradbi Sršenova dramskog teksta *Galop* napisanog 1972. godine koji je izrađen kao jednočinka i prethodi, supostoji s jednočinkom pod naslovom *Neprijatelj*. Te dvije jednočinke razrađuju uzroke i posljedice gušenja Hrvatskog proljeća 1971. godine. Povezane su s likom Matije, studenta koji pod dojmom svjetskih šezdesetosmaških proglašenja mladih protiv *establishmenta* započinje suživot sa svojom Ketu. U jeku sloma Hrvatskog proljeća Matija doživljava potpunu rezignaciju i depresiju. U *Neprijatelju* Matija je prikazan pred uhićenje u sceni s Ivanom, nešto starijim pripadnikom iste generacije, koji je silom prilika prešao na stranu vlasti. U Pečuhu dramski pisac postaje redateljem, razrađuje ponajviše prvu jednočinku, te ulogu Matije dodjeljuje Mladenu Vuliću, Ketu igra Diana Bolanča te se u drami pojavljuje i lik Srečka, kojeg utjelovljuje Marko Torjanac.

Dana 12. rujna 2003. bit će prikazana *komediola Kvaka s vratima* hrvatskog dramskog pisca Josipa Cvenića, Sršenova generacijskog, no ne i poetičkog suputnika. Predstava je rezultat suradnje pečuskoga hrvatskog teatra i Matice hrvatske u Osijeku koja je započela 2002. godine uprizorenjem dramtizacije romana Julijane Matanović naslovljenog *Zašto sam vam lagala* koji je za scensko izvođenje pripremio upravo Josip Cvenić. Zvonimir Ivković će zapisati kako Cvenić piše *Kvaku s vratima pod utjecajem postmoderne estetičke slobode s uporabom elemenata commedie dell' arte i teatra apsurdna... Privlačno i inspirativno scensko uprizorenje pojačava kompleksnost glume, plesa i pjevanja, songova sa citatnošću stihova Gundulićeva Osmana, arhetipske teme kola sreće, koji su lajtmotiv svake kvake s vratima*.²⁴ Komediolu režira Želimir Orešković, a podjela uloga razriješena je na

²³ Posljednja održana premijera predstave na hrvatskom jeziku u Hrvatskom kazalištu Pečuh zbila se 4. svibnja 2017. godine. Riječ je o komediji za djecu *Majstori* autora Dejana Fajfera i Gorana Smoljanovića i u režiji Gorana Smoljanovića.

²⁴ Zvonimir Ivković, *Kazališne veze Osijeka i Pečuha*, Matica hrvatska – Ogranak Osijek / Hrvatsko kazalište u Pečuhu, Osijek 2012., str. 60-61.

sljedeći način: *Putnica* — Vlasta Ramljak, *Detektiv* — Stipan Đurić, *Mrtvopuhalo* — Ivo Grišnik, *Pehist* — Slaven Vidaković, *Klaun* — Nela Kočiš i *Violinski ključ* — András Mészáros. Dramska lica pokušavaju ući u prostore određenih institucija poput perona, banke, zatvora, hotela i ambulante, neuspješno pokušavajući primiriti osobnu frustraciju svakodnevljem te im na koncu ostaje jedini mogući izbor – ulazak u Cirkus.

Usmjerenost Hrvatskog kazališta k djeci hrvatske manjine u Pečuhu i okolici prikazana je u obliku dječje predstave Čarobne *frulice* Mladena Širole, autora svezvremenskih *Dugonje*, *Trbonje* i *Vidonje* također izvedene na pozornici Hrvatskog kazališta u Pečuhu. Realizirali su to nepretenciozno dramsko djelce mađarski redatelj László Bagossy, promicatelj i česti suradnik Hrvatskog kazališta u Pečuhu, scenograf Gábor Kazinczy, kostimografkinja Laura Bagossy te koreografkinja Éva Bálint. Tomicu je odigrao Slaven Vidaković, Tvrdića Ivo Grišnik, Mandu Éva Polgár, Suca Zoltán Gátai, Pustinjaka Erika Žarac i Trgovca Rafael Arčon. Premijera predstave bila je 23. travnja 2004.

Kulturološki upečatljiva manifestacija koja je svojevrstan vrijednosni ekvivalent prvoj profesionalnoj hrvatskoj premijeri u Mađarskoj, Krležinom *Kraljevu*, premijerno izvedenom na hrvatskom jeziku 27. srpnja 1990. u Pečuhu²⁵ i uz pomoć kojeg je utrput osnutku Hrvatskog kazališta u Pečuh, zbila se 22. srpnja 2007. također u sklopu Pečuških ljetnih igara. Naime, tog je dana premijerno izrazito uspješno izvedena produkcijski zahtjevna komedija Marina Držića *Dundo Maroje* na mađarskom jeziku (prijevod Zoltána Csuke) u suradnji Pečuških ljetnih igara i Kazališta Szigligeti u Szolnoku u režiji priznatoga mađarskog redatelja Jánosa Szikora koji će potpisati i scenografiju predstave. Kostime je izradila Zsuzsa Tresz, glazbu Kristóf Weber, dok je scenski pokret oblikovao Antun Vidaković. Naslovnu ulogu odigrao je Péter Vallai.

Dana 6. svibnja 2005. praizvedena je u Pečuhu dramska *e-bajka* Davora Špišića pod naslovom *Misija: T*. Pošto je elektronička bajka nastavak suradnje osječke Matice hrvatske i pečuškoga Hrvatskog kazališta, u realizaciju projekta uključeni su isti ljudi koji su uspješno odradili Cveničevu *Kvaku s vratima*. Želimir Orešković režirao je obje predstave. Glazbu je skladao Zoltán Papp, a pokret uobličila Éva Bálint. U Cveničevoj komediji scenograf i kostimograf bio je Gábor Kazinczy, ujedno i scenograf u Špišićevoj *Misiji: T* gdje je kostime izradila Zsuzsa Tresz. Vanja (Stipan Đurić) iznimno je uspješan kreator kompjutorskih igara, a Keka (Vlasta Ramljak) jednako glamurozna vlasnica niza modnih salona i pobjednica fashion-pista. Njihovu sreću i uspjeh kviri to što nemaju djece. Jednoga se dana Vanjin virtualni junak, novi lik po imenu Tan / Tana (Nela Kočiš), materijalizira i osvaja novopečene roditelje. U Tanovoj / Taninjoj se virtualnoj duši zbivaju čudni

²⁵ Dana 18. lipnja 1985. Ljetno kazalište u Pečuhu na pozornici na Tekijama u Pečuhu izvelo je na mađarskom jeziku Krležinu dramu *Kraljevo* (u prijevodu Györgya Spiróa) uz jasan autorski potpis László Bagossya (redatelj) i Slavena Vidakovića (koreograf). U izvedbi je sudjelovalo mnogo značajnih imena pečuškog i kapošvarkog glumišta: Bori Labanz, László Juhász, Béla Stenczer, Ádám Krum)

procesu. Hoće li ih *roditelji* znati slijediti i cijeniti? U predstavi se pojavljuju i *Paloma, lutka iz izloga, jedno veliko plastično srce*, koju utjelovljuje Petra Grišnik, učitelj Oliver u izvedbi Ive Grišnika te *Hokler, diler plastičnih papuča i druge robe* u interpretaciji Slavena Vidakovića. *E-bajka Misija: T, Davora Špišića, govori o svijetu odraslih u kojem je stvarnost puna surogata, zapravo prividnog osjećaja sreće. Po uzoru na Spielbergova filmska ostvarenja nestvarnog svijeta, radnja predstave smještena je u svijet elektronski dirigiranih čipova pomoću kojih je moguće zadovoljavati svaku ljudsku potrebu,*²⁶ zapisat će u *Kazališnim vezama Osijeka i Pečuha* Zvonimir Ivković.

Dana 3. lipnja 2006. programsko vijeće Hrvatskog kazališta u Pečuhu nastavlja realizaciju hrvatskih komediografskih tekstova s *Trenkom divljim crvenim baronom* autorskog trojca Tahira Mujčića, Borisa Senkera i Nine Škrabe i pod režijskom paskom Tahira Mujčića. Taj pučki igrokaz s *pievanjem i mudroslovljem*, posljednji u nizu navedenoga autorskog trojca, naručen je i praizveden 1984. godine u Hrvatskom narodnom kazalištu u Osijeku za gostovanja po Slavoniji jer je kazališna kuća bila u adaptaciji. Pečušku dramatizaciju mitografije o legendarnom antijunaku, nesigurnom hrvatskom Don Juanu, s mnogo lascivnih prizora, karikiranih likova i dinamičnoga scenskoga tempa, Hrvatsko kazalište u Pečuhu prikazuje i u programu Osječkog ljeta kulture na pozornici u Tvrđi 2006. godine. Naslovnu ulogu nosi Slaven Vidaković.

Krležino djelo *Sprovod u Terezienburgu* premijerno je izvedeno u Pečuhu u Hrvatskom kazalištu 21. prosinca 2007. uz popriličan dramaturški utjecaj Sanje Ivić, koja je prilagodila Krležino djelo komornijoj izvedbi, u skladu s mogućnostima i opremljenosti pečuškoga kazališta, te ga je u suradnji s redateljem Tomislavom Pavkovićem naslovlila *Garnizon u Terezienburgu*. U izvedbi su sudjelovali većinom glumci iz tadašnjega dramskog ansambla zagrebačkoga Hrvatskoga narodnog kazališta Božidar Orešković (Warronigg, pukovnik), Marinko Leš (Ramong Gejza, oberleutnant), Dušan Bućan (Kállay Bandi, oberleutnant), Vlasta Ramljak / Barbara Vicković (Olga Warronigg), a mjesno su kazalište predstavljali Slaven Vidaković (Fudsch-Hasegava, generalleutnant) i Stipan Đurić (Pei lin-Tsi, general).

Dana 6. studenog 2009. uslijedila je premijera dramskog teksta *Seks i glad* Josipa Cvenića, dramatičara kojeg pečuška publika pamti po komedioli Kvaka s vratima te prilagodbi proznog teksta Julijane Matanović pečuškoj pozornici. Predstava je realizirana u koprodukciji Hrvatskog kazališta u Pečuhu, Gradskoga kazališta "Joza Ivakić" iz Vinkovaca te Ogranka Matice hrvatske u Osijeku. Autor u suradnji s redateljem Damirom Mađarićem kroz međuodnose četvoro mladih ljudi, odnosno dvaju parova, Marte (Petra Cicvarić) i Tonija (Stipan Đurić) te Lidije (Sanja Dodig) i Lea (Vladimir Andrić), propituje recentne društvene *pošasti*, višestruko potencirane skandalu naklonjenim medijima: bračna nevjera, voajerizam, pedofilija, nasilje itd. Stoga je, kao svojevrsno iskupljenje, na istu pozornicu kao i Cvenićeve *Seks i glad* već tjedan dana kasnije, 13.

²⁶ Ibid 22., str. 61.

studenog 2009., postavljena, rijetko viđena i na hrvatskim scenama, Vetranović – Rabadanova *Betlehemska zvijezda*, predstava koja je svoju praizvedbu doživjela na sceni Hrvatskoga narodnog kazališta u Zagrebu 1. siječnja 1942. da bi bila obnovljena na istoj sceni u jeku agresije na Hrvatsku 13. prosinca 1992. u režiji Petra Šarčevića. Stipan Filaković predstavu je režirao, dok je scenu oblikovao Gábor Kazinczy.

Usljedio je logični odabir novoga pučkog igrokaza kojim je Hrvatsko kazalište Pečuh obišlo mnoga mjesta u Mađarskoj u kojima živi hrvatska manjina. Riječ je o dramskom tekstu Ivice Jakobovića pod naslovom *Albin bircuz* koji slijedi prethodno odobravanje u publike osigurano prikazbom dramskoga djela hrvatsko-bačkog književnika Antuna Karagića *Pošteni varalica* te Budakovim *Klupkom*. Igrokaz je premijerno izveden 10. prosinca 2010., a režirao ga je Stipan Filaković. Glavnu rolu ponijet će Stipan Đurić.

U suglasju s biografskom poveznicom mladog Miroslava Krleže i pečuskoga sociokulturnog prostora Hrvatsko kazalište u Pečuhu 25. ožujka 2011. obilježava trideset godina od smrti najvažnijega hrvatskog književnika u 20. stoljeću i premijerno izvodi zanimljiv dramsko-plesni scenski uradak koji postavlja na scenu Slaven Vidaković. Scenski pokret osmišljava za tu prigodu mađarski koreograf Balázs Vincze, dobitnik nagrade Harangozó, a Stjepan Lukač izrezuje fragmente Krležinih proza koje tematiziraju ili se pak djelom dotiču Krležina boravka u Pečuhu, baš kao i sudjelovanja u stradanjima Prvoga svjetskog rata. U hibridnoj predstavi igraju Zsolt Lipics i Stipan Đurić.

Posljednja promatrana premijera pečuskoga Hrvatskog kazališta jest komedija Fadila Hadžića naslovljena *Državni lopov*, premijerno prikazana 10. veljače 2012. *Državni lopov* priča je o dva zatvorenika u istoj ćeliji: jedan je sitni lopov i ženidbeni varalica, a drugi *državni lopov* povlašten čak i u zatvoru. Kao treći lik pojavljuje se ne prebistar, ali dobroćudan zatvorski čuvar koji mašta o unapređenju. Tekst napisan 1977. godine na komičan način, pokazujući sliku socijalističkog društva i danas, nakon demokratskih promjena, ni u jednom segmentu ne gubi na svojoj aktualnosti. Predstavu režira Stipan Filaković, a naslovnu ulogu nosi Marko Komadina, ženidbenog varalicu Kikija Puškara utjelovljuje Goran Smoljanović, a čuvara zatvora Jozu Rafael Arčon.

Usljed žanrovskog, stilskog pluralizma i raznolikosti, eklektičnosti odabranih i izvedenih hrvatskih dramskih tekstova ili pak dramatiziranih proza i poezija hrvatskih autora na pozornici Hrvatskog kazališta u Pečuhu u posljednjih deset godina iznimno je teško jednim pogledom obuhvatiti i definirati programsku shemu u promatranom periodu. Činjenica jest da je umjetničko vodstvo Hrvatskog kazališta uvjeren u blisku povezanost produkcije i recepcije, izvrsno poznajući profil gledatelja kojima se pokušavaju obratiti. I prije no što se odluče za realizaciju pojedinog projekta, unaprijed određuju stanovitu vrstu recepcije tvoreći zatvorene predstave u kojima je u potpunosti unaprijed određen recepcijski tijek predstave. Primjerice, redatelj nekolicine iznimno popularnih predstava Hrvatskog kazališta u posljednjih petnaestak godina Stipan Filaković, u inter-

vjuu objavljenom u monografiji *Dva jezika, dvije kulture – jedno kazalište* na upit kojih se predstava rado sjeća, među inim istaknut će *Rastatkinju*: ...*jer sam naslutio da je za našu publiku najpoželjnije izvoditi pučke komedije i što sam bez ičije pomoći od dramskog teksta (dramaturškim, potom i režijskim postupkom) postavio pučku predstavu koja je imala veliki uspjeh ili pak Muke gospodina našega Isusa Krista – koja je odgovor na potrebe naših ljudi za predstavama s vjerskim sadržajem...*²⁷

Hrvatsko kazalište u Pečuhu u posljednjih desetak godina, kada odabire hrvatski dramski tekst, uslijed svojevrsnog nepovjerenja u kazališnu kompetenciju gledatelja, jest kazalište u kojem očekivano ipak prevladavaju komediografski tekstovi, koji u većini slučajeva isključivo imaju zabavljачku funkciju. No, ono što se događa u tom vremenskom periodu s hrvatskim komičnim kazalištem u iznimnim se slučajevima preusmjeruje na hrvatsku kazališnu kuću u Pečuhu. Boris Senker među prvima će zapaziti kako se tranzicija unutar hrvatskih kazališta *otkriva kao ne samo proces društvenih promjena, već i prerušavanja, a prerušavanje jest prava domena komičnog kazališta*. I dok, po Senkerovu mišljenju, *hrvatsko komično kazalište posljednjih petnaestak godina eksperimentira s mogućim skupovima stereotipa, organiziranim kao mikro-društvo i to na način da pokušava identificirati glavne uloge na hrvatskoj poslijeratnoj i tranzicijskoj društvenoj sceni i podučiti one koji su se prihvatili ili domogli tih uloga kako se s njima nositi*.²⁸ Hrvatsko kazalište u Pečuhu tek u rijetkim slučajevima u posljednjih deset godina (Matko Sršen, *Galop u prošlu budućnost*; Tena Štivičić, *Nemoš pobjeć od nedjelje*) problematizira tranzicijske nedaće koje već dugi niz godina kušamo, a uslijed toga i modeliranje prijetećih svjetova i težnja za njihovim uništenjem kroz ironiju i smijeh onemogućeni su.²⁹

No, nekoliko projekata u posljednjih desetak godina, koje je inicirao i u kojem je sudjelovao autorski tim Hrvatskog kazališta u Pečuhu, poput izvedbe Držićeva *Dunda Maroja* na mađarskom jeziku u suradnji Pečuških ljetnih igara i Kazališta Szigligeti u Szolnoku u režiji priznatoga mađarskog redatelja Jánosa Szikora ili pak komorna izvedba Krležina *Sprovoda u Terezienburgu* u dramaturškoj obradi Sanje Ivić i u režiji Tomislava Pavkovića, snažno će biti utisnuta u svijest gledatelja u čiju je spoznaju, motivaciju, stavove i sposobnosti potrebno imati itekako povjerenja te će jedino u tom slučaju *Ugovor o povjerenju* između gledatelja i pozornice biti pravovaljan i *plodonosan*.³⁰

²⁷ Ibid. 12., str. 22.

²⁸ Boris Senker, *Stvaranje novih komičnih stereotipa na hrvatskoj poslijeratnoj / tranzicijskoj pozornici*, "Književna revija", god. 51., br. 1., Matica hrvatska – Ogranak Osijek, Osijek 2011., str. 53.

²⁹ Pregled repertoara Hrvatskog kazališta u Pečuhu od 1992. do 2012. godine dostupan je u : *Dva jezika, dvije kulture – jedno kazalište*, ur. László Juhász, Hrvatsko kazalište Pečuh, Pečuh, 2012. Elektroničko izdanje: <http://horvatszinhaz.hu/dvadesetgodina.pdf> (8. 9. 2017.).

³⁰ Usp. Marco De Marinis, *Razumijevanje kazališta. Obris nove teatrologije*, AGM, Zagreb 2006., str. 27-34.

REPERTOAR 2012. / 2013. - 2016. / 2017.

21. 9. 2012. Hrvatsko kazalište Pečuh. **János Háý**: JOŠKO RAKIĆ, DANSKI KRALJEVIĆ. Tranzicijska priča. Preveo Ivan Tomek. Red. i dram. László Bagossy. Kost. Zsuzsa Tresz. Lik. oblikovanje Levente Bagossy. Jez. savjetnik Ernest Barić. Uloge: *Lujo Bukvić* – Robert Ugrina. *Joško Rakić* – Szláven Vidákovics. *Pero Pavić* – Stipan Đurić. *Janjica* – Marica Fačko. *Marica* – Eva Polgar. *Janko Šonjić* – Rafael Arčon. *Andro Kunić* – Zoltán Gátaí. *Prvi seljak* – Gyula Béri. *Drugi seljak* – Dominik Süveges. *Seljanka Đurđica* – Kata Filaković³¹

17. 11. 2012. Hrvatsko kazalište Pečuh. **Penčo Mančev i Ljubica Ostojić**: ZEČJA ŠKOLA. Dječja lutkarska predstava. Preveo Ana Vasung. Red., dram. obrada Petar Šurkalović. Prepjevala Ljubica Ostojić. Gl. Igor Karlić. Jez. savjetnik Katja Bakija. Izrada lut. i sc. Luči Vidanović. Sc. pokret Éva Bálint. Lik. oblikovanje Boris Čakširan. Kost. Branka Šurkalović. Uloge: *Makja zečica, Učiteljica* – Milica Sörösné Murinji. *Domar Mago, Lisac* – Goran Smoljanović. *Zečica Vesela* – Maja Lučić. *Zečica Mirna, Kukavica, Sova* – Marica Fačko. *Zečić Mimi* – Davor Kovač. *Zečić Petar* – Gyula Béri.

21. 3. 2013. Hrvatsko kazalište Pečuh. HOPA. REVIJA KLAUNOVA. Red. Orsolya Hollósi. Andrea Kiss. Izvođači: Orsolya Hollósi, Andrea Kiss, Dejan Fajfer.³²

18. 10. 2013. Hrvatsko kazalište Pečuh. **Antun Karagić**: SVIJEST. PUČKA IGRA. Red. i dram. Slaven Vidaković. Asis. redatelja: Gyula Beri. Sc., kost. Péter Fenyő. Lek. Dinko Sokčević. Izbor glazbe Csaba Čanji. Kor. Đuro Sarošac. Uloge: *Dida Marko, stari sluga kod Mate* – Stipan Đurić. *Mate Barić, trgovac hranom* – Zoltán Gataí. *Mara, njegova žena* – Eva Polgar. *Matini sinovi, Grgo* – Kristóf Petrinović, *Joso* – Goran Smoljanović. *Stipo Peić, zemljoposjednik* – Rafael Arcson. *Roza, njegova žena* – Milica Murinji Sörös. *Zlatica, njihova kćer* – Marica Fačko. *Bara, Grgina žena* – Anita Mandić. *Dr. Wild, općinski liječnik* – Dejan Fajfer. *Katica, sluškinja kod Mate* – Renata Balatinac. *Kantor* – Ákos Kolar. *Snaša Perka, pralja* – Anica Matoš. *Ciganski tamburaši, 1. ciganin* – Tomica Tarađija, *2. ciganin* – Marko Šafar, *3. ciganin* – Mirko Bošnjak.

6. 12. 2013. Hrvatsko kazalište Pečuh. **Ljubica Ostojić**: UVIJEK MODERNA KAPICA. Dječja lutkarska predstava. Red., dram. i kost. Petar Šurkalović. Sc. Luči Vidanović. Autor glazbe Igor Karlić. Lek. Boris Kiš. Autor lut. Agata Freyer. Izrada lut. Ivica Bilek i Sandra Birjukov. Asis. redatelja: Kata Filaković. Uloge: *Glumac, Vuk* – Dejan Fajfer. *Glumica, Crvenkapica* – Natalia Rónai. *Glumica II, Baka, Lončanica* – Renata Balatinac. *Glumac, Zečić, Lovac* – Đula Beri.

³¹ 23. 2. 2013. Hrvatsko kazalište Pečuh. György Schwajda: *Nincs többé iskola (Nema više škole)*. U izvedbi dječje pozornice Sziporka.

³² 8. 11. 2013. Narodno kazalište Pečuh i Hrvatsko kazalište Pečuh. *Dobar, loš i visoki*. Baletna farsa divljeg zapada. Baletna je predstava igrana u: Budimpešti, u okviru X. Mađarskog Plesnog festivala u Györu, Vodenom kazalištu Szarvas, Osijeku, Tuzli, Zagrebu, Kazalištu Petöfi, Veszprému, Narodnom kazalištu Pečuh, Virovitici, Zalaegerszegu, Siófoku, Kulturnom domu Imre Kálmán.

16. 1. 2014. Koprodukcija Gustl teatra iz Zagreba i Hrvatskog kazališta Pečuh. **Ivan Goran Vitez, Zoran Lazić, Tonći Kožul: CABARET NA CRNO.** Red. Ivan Goran Vitez. Asis. redateljka Gyula Béri. Prod. Julia Martinović. Sklad. Mate Matišić. Kost. i lik. oblikovateljica Sara Lovrić Caparin. Ton majstor i obl. svjetla Aleksandar Bogojević. Fot. Martina Anišić. Izvođači: Robert Ugrina, Asim Ugljen, Petra Težak.³³

25. 2. 2014. Hrvatsko kazalište Pečuh. **Tena Štivičić: NEMOŠ POBJEĆ OD NE-DJELJE.** Red. Hrvoje Svalina. Kor. Anita Čanadi. Obl. svjetla Ivan Jurić. Izvođači: Ivan Lukić, Marica Grgurinović.

12. 12. 2014. Hrvatsko kazalište Pečuh. **MALA PČELICA MAJA.** Dječja lutkarska predstava. Red. Tatjana Bertok-Zupković. Lutke, obl. i izrada Ria Trdin. Sc., obl. i izrada Ria Trdin i Ivica Zupković. Glazba Tin Tonković. Uloge: *Maja (pčelica)* – Maja Lučić. *Kasandra (pčela)*, *Matica (pčela)*, *Marta (vilin konjić)*, *Magda (pauk)*, *Vilenjak* – Matea Grabić. *Pepi (zlatna mara)*, *Bob (sobna muha)*, *Komarac*, *Herkul (stonoga)* – Dejan Fajfer. *Karlo (balegar)*, *Slavko (bubamara)*, *Stršljen* – Goran Smoljanović.

8. 5. 2015. Hrvatsko kazalište Pečuh. **Agathe Christie: MIŠOLOVKA.** Krimiće. Red., dram. Ivan Funk. Sc., kost. Péter Fenyő. Asis. redateljka Gyula Béri. Uloge: *Mollie Ralston* – Petra Grišnik. *Giles Ralston* – Armin Čatić. *Christopher Wren* – Goran Smoljanović. *Gospođa Boyle* – Eva Polgar. *Major Metcalf* – Rafael Arčon. *Gospođica Casewell* – Ivana Perkunić. *Gospodin Paravicini* – Dejan Fajfer. *Narednik Trotter* – Slaven Vidaković.

5. 12. 2015. Hrvatsko kazalište Pečuh. **Rajmund Kupareo: POROĐENJE. MISTERIJ.** Red. Stipan Filaković. Sc., kost. Péter Fenyő. Asis. redateljka Kata Filaković. Majstor tona Tamás Laurer. Majstor svjetla Béla Ilkaházi. Uloge: *Abidanab* – Goran Smoljanović. *Abigajila* – Renata Balatinac. *Marcijal* – Dejan Fajfer. *Izak* – Rafael Arčon. Sara – Eva Polgar. *Estera* – Anita Mandić. *Joel* – Zoltán Gátai. *Ahaz* – Ákos Kollár. *Glas anđela* – Vesna Haluga. *Glas djeteta* – Lara Đurković. Izbor glazbe Vjekoslav Filaković. Sudjeluje Pjevački zbor August Šenoa. Gajde Richárd Patkós. Orgulje László Cseh.

1. 4. 2016. Hrvatsko kazalište Pečuh. **Margit Kaffka: BOJE I GODINE.** Drama s baletnim ulošcima. Red. Jasmin Novljaković. Adap. romana Josip Cvenić. Izbor glazbe Balázs Vincze. Kost. Zsuzsa Tresz. Snim. Damir Chytil. Sc. Zlatko Klauzarić Atač. Kor. Balázs Vincze. Asis. redateljka Gyula Béri. Uloge: *Magda / Margit Kaffka* – Vlasta Ramljak. Plesači Pečuškog baleta: Írisz Nagy, Virág Zoé Hoffman, Lőrinc Soma Kerekes, Zsolt Molnár, Szilárd Tuboly.

30. 9. 2016. Koprodukcija Narodnog kazališta Pečuh i Hrvatskog kazališta Pečuh. **Ken Kesey i Dale Wasserman: LET IZNAD KUKAVIČJEG GNIJEZDA.** Plesna predstava. Red. i dram. Slaven Vidaković. Dram. Balázs Vincze. Kor. Balázs Vincze. Sklad. Benjámín Kovács. Sc. i kost. Péter Fenyő. Asis. koreografa Tünde Czebe. Ulo-

³³ 8. 2. 2014. Hrvatsko kazalište Pečuh. Eric Kastner: Emil i detektivi. Krimiće. U izvedbi dječje pozornice Sziporka.

ge: McMurphy – Zsolt Molnár / Szilárd Tuboly. *Sestra Ratched* – Mónika Kócsy. Šef *Bromden* – Péter Koncz. *Candy Starr* – Katalin Ujvári. *Sandra* – Brigitta Vincze i dr.

4. 11. 2016. Hrvatsko kazalište Pečuh. **Zoltán Gáta**: MARICA. Red. Slaven Vidaković. Lek. Ivica Đurok. Izbor glazbe Čaba Čanji. Kor. Đuro Šarošac. Sc., Kost. Péter Fenyő. Asis. redatelja Gyula Béri. Majstor tona Tamás Laurer. Majstor svjetla Béla Ilkaházi. Uloge: Čika Marko – Stipan Đurić. *Marica* – Martina Stjepanović. *Aga* – Eva Polgar. *Anka* – Natalia Ronai. *Pavo* – Goran Smoljanović. *Štefa* – Rafael Arčon. *Francika* – Dejan Fajfer. *Mirko* – Krištof Petrinović. *Seoske djevojke* – Erzsébet Mudri, Andrea Grekša, Mirjana Šarošac. *Seoski momak* – Akoš Kollar. *Orkestar* – Tomica Tarađija, Mirko Bošnjak, Marko Šafar

16. 12. 2016. Hrvatsko kazalište Pečuh. Po motivima J. Pehra i L. Spačila priredio **Petar Šurkalović**: GULIVER MEĐU LUTKAMA. Dječja lutkarska predstava. Red. i izbor glazbe Petar Šurkalović. Lik. oblikovanje i izrada lut. Vesna Balabanić. Asis. kreatora scene i lut. Ivan Fazekas. Sklad. i tekst songova Davor Grzunov. Kor. Balázs Vincze. Lek. Jago Musa. Asis. redatelja Kata Filaković. Uloge: *Anica, Dapsi, Pas* – Maja Lučić Vuković. *Perica, Dobri lutak, Binski tehničar* – Dejan Fajfer. *Guliver, Čovjek iz gledališta* – Goran Smoljanović. *Beba* – Martina Stjepanović, *Zločko, Liječnik* – Selena Andrić.

4. 5. 2017. Hrvatsko kazalište Pečuh i Pečuško treće kazalište. **Dejan Fajfer, Goran Smoljanović**: MAJSTORI. Komedija za djecu. Red. Goran Smoljanović. Dram. Marta Maria Mekovec de Carvalho. Glazba Dejan Fajfer. Kost. Selena Gazda. Stručni surad. Saša Gerber. Vizualni identitet i oblikovanje Marin Seleš. Izvršni prod. Ana Šimić. Majstor tona Tamás Laurer. Majstor rasvjete Béla Ilkaházi. Uloge: Dejan Fajfer i Goran Smoljanović.

LITERATURA

De Marinis, Marco: *Razumijevanje kazališta. Obris nove teatrologije*. AGM, Zagreb 2006., str. 27-34.

Dva jezika, dvije kulture – jedno kazalište. Dvadeset godina Hrvatskog kazališta Pečuh, Ur. László Juhász, Hrvatsko kazalište Pečuh, 2012.

Ivković, Zvonimir: *Gostovanja Hrvatskog kazališta Pečuh u Osijeku u kontekstu tiskovnih fascinacija, Krležini dani u Osijeku 2008. Tekst, podtekst i intertekst u hrvatskoj dramati i kazalištu*. Priredio. Branko Hećimović. Zavod za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe HAZU, Odsjek za povijest hrvatskog kazališta / Hrvatsko narodno kazalište u Osijeku / Filozofski fakultet Osijek, Zagreb / Osijek 2009., str. 252-262.

Ivković, Zvonimir: *Kazališne veze Osijeka i Pečuha*. Matica hrvatska – Ogranak Osijek / Hrvatsko kazalište u Pečuhu, Osijek 2012.

Karagić, Antun: *Kazališni komadi i novele*. Ur. Đuro Franković. Frankovics és Társa Kiadó Bt. – Croatica Kht., Pečuh – Budimpešta 2003.

- Muzaferija, Gordana: *Kazališne igre Mire Gavrana*. Hrvatski centar ITI – UNESCO, Zagreb 2005.
- Osvajanje kazališta. 10 godina Hrvatskog kazališta u Pečuhu*. Urednik Dinko Šokčević, Hrvatsko kazalište u Pečuhu, Pečuh 2002.
- Ramljak, Vlasta: *Veze kazališnog Osijeka i kazališnog Pečuha od 1940 godine do najživlje suvremenosti*. "Književna revija", br. 3-4, Matica hrvatska – Ogranak Osijek, Osijek 2007., str. 119-155.
- Senker, Boris: *Stvaranje novih komičnih stereotipa na hrvatskoj poslijeratnoj / tranzicijskoj pozornici*. "Književna revija", god. 51., br. 1., Matica hrvatska – Ogranak Osijek, Osijek 2011., str. 53.
- Senker, Boris: *Vrijeme dijaloga nasuprot monologu*. U: Boris Senker: *Hrestomatija novije hrvatske drame*, II. dio (1941-1995), Disput, Zagreb 2001., str. 5-39.